

באלקים, עבודת השם היא אפילו בעניני עוה"ז, אבל אנו מבקשים מרבש"ע שיתן חלקנו בתורתו דוקא, שנעבדנו בעצמיות עמל התורה – כזו היתה מנת חלקו של הרב דטפליק.

ומעשה שביקר באמריקה, שנת תרצ"ז, וראשי „אגודת הרבנים” בניו-יורק ערכו לכבודו מסיבה במלון „ברודווי סנטרל”. קבלת פנים. דרש אז הרב בחידושי הלכה, משך שעה ארוכה, עד שהדהים את כל הנוכחים בחריפותו ובבקיאותו. אחרי שסיים ועזב את המקום סח למקורב: „למה דרשתי, כלום באתי הנה להראות חילי? אלא כדי שילמדו לדעת, כי התורה והחסידות עולים יפה בקנה אחד, אין פה שום סתירה...”

חוסר מגזע תרשימים

במגילת-יוחסין שכתב רבי שמשון אהרן בערוב ימיו, ושרדה בנס, היה הולך ומונה שמות אבותיו ושלשלת יחוסם למעלה בקודש, למען ידעו זאת דורותיו הבאים. הוא מציין שכותב את הדברים כשהוא בגיל מ"ט שנה, אחרי בואו לירושלים, דהיינו אחרי שנת תרפ"ב. גם מציין בפרטות ייחוסו זוגתו, הרבנית מליא, שהיתה גם היא בת-קדושים.

אביו הגאון רבי אברהם יצחק פולונסקי, התייחס בן אחר בן דור שביעי לגאון רבי משה געליש מחכמי ה„קלויז” המפורסם מברודי, ודור חמישי לגאון רבי שמואל רבה של קאליבלאט, חתנו של הרבי ר' פנחס מקוריץ תלמיד הבעש"ט. רבי שמואל כיהן גם בתורת רב-הגליל לקהילות זוועניגראדקיי, טולנא, שפולי, וקיילרקא, שבחבל אוקראינה. אחרי פטירתו עבר כסא הרבנות שלו בירושה מאב לבן דור אחרי דור שהיו כולם ממלאי מקום אבותיהם בתורה ובחסידות. גם באו בברית הנשואין עם משפחות אראלים: הרה"ק רבי שמרל מוורחופקא, תלמיד הבעש"ט, הרה"ק רבי לייב וורטהיים מבנדיר, חתן המגיד הקדוש מטשרנובל רבי נחום, והרה"ק רבי ליפא מחמילניק. מצד אמו הצדקת אסתר רייזל ע"ה (,אשה משכלת ויראת ד') היה הרב דטפליק מתייחס לבעל „קדושת לוי” מברדיצ'ב, לרבי ליבר הגדול, ולהג"ר חיים מאיר אב"ד שדה-לבן, תלמיד הסבא משפולי – זכר כולם לברכה.

לא הגיעו אלינו ידיעות ופרטים אודות אביו של הרב, שלפי המקובל היה גאון עצום, מלבד גרגירים אחדים של חידושי תורה שהזכיר בשמו

בספרו „דברי אהרן“, ושעמד בקשרי שו"ת עם הגאון רבי דוד שור זצ"ל מטולנא (ראה שם סימן ל"ב) בתוספת נופך מבנו הרב דטפליק ש„בילדותי הבאתי סמוכין לדבריו“. גם לא הגיעו אלינו ידיעות מספיקות מימי נעוריו של הרב עצמו, מלבד זאת שיצק מים על ידיו של הג"ר שמואל אברהם בלכמאן אב"ד קאָנסטנטין-ישן^{הרב} בחבל וואהלין (ידוע בשם „ר' אלטר קאָנסטנטינר“) שהיה מגדולי ההוראה בדורו. הרב מטפליק, כפי שמציין במגילת היוחסין הנזכרת, נחשב לו תלמיד מובהק, וממנו הוסמך להוראה בגיל כ"ד שנה. כיוצא בזה, כשהתגורר פרק זמן בברדיצ'ב, ירושלים דוואהלין, התקרב אל הראב"ד הגאון רבי דוד אורטינברג („ר' דודיא“) מחסידי רוז'ין, בעל „שהם וישפה“ על הרמב"ם, המביא בספרו „תהלה לדוד“^{הרב} חידוש בשמו („והרה"ג מוהרש"א מקונסטנטין ישן הביא ראייה ד...“), ואל עמיתו הג"ר חיים מרגליות. בכתביו הביא הרב מטפליק חידוש ששמע „מלפני ארבעים שנה“ מהאדמו"ר רבי מרדכי יוסף מזלוטפולי זצ"ל לפשוט ספיקו של מהרי"ט אלגזי בחשוד לאיסור אחד אם חשוד גם לאיסור אחר השווה לו בחומרתו.

על קשריו ומגעיו עם גדולי תורה אחרים בארץ מולדתו ניתן ללמוד רק מתוך מעט רמזים וידיעות פה ושם, כגון מה שכותב בספרו (סימן ג') „אדכרנא בזה מה ששמעתי מהגאון הגדול רבי יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל כשנפגשתי אתו מלפני אחד-וארבעים שנה ובתוך הדברים אמר לי בשם אביו הגאון האדיר מהרי"ל מבריסק...“ וכגון מה שאירע בימי מגוריו בירושלים, שעמד רב פלוני להרצות שיעור בהלכה ופירסם מראי-מקומות לעיון, וכשהראו לו אותם ניחש הרב מטפליק מראש בדייקנות מופלאה מה חידושים עומד רב זה להגיד בשיעורו. אך כשהבחין אחרי השיעור בהשתוממות על-פני האנשים ש„ניסו“ אותו, עמד וגילה להם, כי זה כמה נודמן לו לשמוע מפי הגאון רבי חיים סולובייצ'יק זצ"ל שיעור מלא על אותם מראי-מקומות, שיעור שלא נדפס ב„חידושי רבינו חיים הלוי“, ומתוך הדברים שיער בדעתו כי אותו רב (שהיה בן-בית בתורתה של בריסק) ישחזר עתה את השיעור – שיער ולא החטיא.

בימים שיצק מים אצל הרב דקאָנסטנטין-ישן, הקים רבי שמשון אהרן את ביתו עם רעיתו הצוה"ח מרת מליא, שאביה הוא הגאון רבי מרדכי'לי מקאנסטנטין, שהיה נינם של הרה"ק רבי יוסלי מיאמפלא בנו הבכור של

המגיד הקדוש מזלוטשוב, ושל ה"אזהב ישראל" מאפטה, ואמה הרבנית יוטא רחל היתה נכדת הצדיק רבי יוסף מוואליטשוסק בנו של הרה"ק רבי מרדכי מקרימיניץ, חתנו של ה"דגל מחנה אפרים", נכד הבעש"ט. השידוך היה, איפוא, בבחינת "ענבי הגפן בענבי הגפן": שני הצדדים היו ממשפחות המיוחסות שבישראל. במגילת היוחסין מודיע הרב מטפליק לצאצאיו, שייחוסם מסתעף פי כמה, והם מיוצאי חלציו של הגאון בעל הסמ"ע, ושל הצדיק רבי משה מפשבורסק, ועוד גדולי עולם, נשמתם עדן.

על כסא הרבנות

צעיר לימים היה רבי שמשון אהרן כשהוכתר לרבנות בק"ק מדווין, עיירה יהודית בפלך קיוב, אבל כבר אז היה כוחו גדול במקצוע ההוראה, והתפרסם בבקיאותו. לא היתה זו בקיאות מן הטיפוס המצוי, צנא מלא ספרא, אלא שהקיף במחשבתו את כל מלוא האופק של יס-התלמוד ומפרשיו ושל השו"ע עם נושאי כליו, ובכל שאלה שהתעסק לבררה מיהרו להידלק במוחו האורות, המקורות המתאימים לשאלה זו.

וכך מעיד בו אחד שהכיר אותו מקרוב: "לא מסוגל היה לעצור בעד מוח הבזק שלו, שנחפז ודילג מענין אחד למשנהו. דיון אחד עורר בזכרונו דיון מקביל ודומה, והשני הדליק ניצוץ שלישי, רביעי... עוד בשחרותו אמרו עליו, כי מרוב הגות-לב בתורה אינו מסוגל לישון רק שעתיים-שלוש ביממה... ובשכבו על משכבו הריהו חוזר בע"פ על ראשונים ואחרונים, מביא ראיות לדבריהם או סותרם..."

בערוב ימיו סיפר להגרש"ז אוירבך מירושלים על השאלה הראשונה שנשאל בתור רב בישראל. היה זה בליל שבת ראשונה שעשה בקהילתו. אחרי שסיימו התפלה והלך לביתו, ליווהו ראשי הקהל והגבאים, והנה ניגש אליו נער ושואל: אמי ילדה בן עכשיו בלילה, אימתי צריך לעשות סעודת "שלום זכר", בשבת זו או בשבת הבאה שלפני המילה? האנשים מסביב נבוכו לשמע ה"שאלה" המעניינת, מי רב ויודע להשיב על אתר איך נוהגים במקרה כזה, אך לשמחת לבם, הרב החדש הפתיע כשהשיב לילד מיניה-וביה, כמי שהיה מוכן לכך, שיש לעשות את ה"שלום זכר" עוד הלילה. "הדבר מפורש בפרי מגדים הלכות פסח" אמר. הלמדנים שבעיירה לא פסקו מלהשתומם. לחידה היה בעיניהם, איך פשט ספק במנהגי

„שלום זכר“ מפמ“ג הלכות פסח? אבל אחרי שחיפשו ובדקו, מצאו כדבריו: ה„פרי מגדים“ בדין „ההולך ביום ארבעה עשר בניסן לדבר מצוה“ (או“ח סימן תמ“ד ס”ז) מבאר קצת (ב„משבצות זהב“ ס”ק ט’) איזוהי סעודת מצוה בדרך כלל, ואגב־אורחא מביא דברי ה„תרומת הדשן“ שסעודת ליל שבת דזכר מצוה ומציין „ויראה אם נולד בן זכר בליל שבת אחר צאת הכוכבים... דקורין לזכר בליל זה לא בליל שלפני המילה, דמשמע התם שנושע מבטן אמו, וקרוב ללידה עושין...“

וזאת המדה, בקיאות מדהימה בספרי הפוסקים, ראשונים כאחרונים, היתה לו קנין עצמי עד סוף ימיו. מספר לדוגמא אחד מתלמידיו בירושלים רבי אלתר פנחס גלרנטר (כיום ר”מ ישיבת סרט „יחל ישראל“ חיפה): עיני ראו ולא זר, שציטט פעם בעת שיעור בהלכה את דברי ה„בית מאיר“ לאבה“ע והרגשנו שיודע לספור אותיותיו, ולא עוד אלא שהמחיש לנו אז את גודל בקיאותו וגאוניותו של ה„בית מאיר“, ואיך שבפנים ה„סוגריים“ בספריו גלומים אוצרות של חידושים מפליאים, והכל כבדרך אגב...“

בקרב חכמי התורה בירושלים רווחו שמועות שונות בנוגע לכח הזכרון המופלא שניחן בו, כגון מה ששמעו מפיו באחד הימים, שנזהר כל ימיו מלאכול זיתים שלא הוטבלו בשמן זית (השוה: הוריות י”ג ע”ב „כשם שהזית־משכח לימוד של שבעים שנה כך שמן זית משיב לימוד של שבעים שנה“). תלמידיו אומרים שנפלט מפיו כמה פעמים, כי כל מה שלמד או ראה אי־פעם בספר, נחרת בזכרוננו לכל ימי חייו. לפעמים, כשנפגש עם אנשים שלא ראה אותם יותר מעשרים ושלושים שנה, היה אומר אליהם תיכף ב„שלום עליכם“ הראשון: „וזו הקושיא שדיברנו בה אז כשנפרדנו, זה התירוץ שיכולים לתרצה...“ כאילו עומדים עדיין באמצע השקלא־וטריא.

עם זאת יש לציין, כי הבקיאות היתה אצלו לא בלבד תכונה כי גם שיטה ותפיסת־חיים. תמיד תמיד היה מזרז לפרחי תורה בלשון חז”ל: „ליגמר אינש והדר ליסבר“.

בק”ק טפליק

בשנות התר”ס, בערך, עלה רבי שמשון אהרן לישיב על כסא הרבנות בעיר טפליק אשר בפודוליה, כממלא־מקומו של הגאון רבי פישל מְץ זצ”ל,

שהוכתר אז לרב עיר-המחוז אומאן הסמוכה. על-שם עיר זו נקרא בפי הבריות עד סוף ימיו „רער טעפליקר רב“.

יותר מעשרים שנה שימש בכהונה זו. הוא התאהב על בני קהילתו מכל החוגים – מי שהעריץ אותו בגלל צדקותו וחכמת תורתו, ומי שהלך לבו אחריו בגלל מזל. „האצילות, או בגין חוט-של-חסד המשוך עליו. היה מעורב בדעתו עם הבריות, מתמצא ובקי בהוויות העולם ובעניני משא-ומתן, והפליא בפיקחותו כשישב על מדין לשפוט בין איש לרעהו.

אף כשייסר, למשל, את העשירים שלא תמכו די הצורך באחיהם העניים, תיבל את דבריו בקורט של שנינות. מספרים, שפעם אחת כשירד מן הבימה בביהכ"נ אחרי דרשת „שבת הגדול“, בה תבע מבעלי-יכולת לתרום כראוי למעות חיטין, העיר בחיוך: „נו, לכל הפחות כבר פעלתי למחצה“. שאלו אותו: „איזו מחצית?“, השיב: „מצד העניים יש כבר נכונות לקבל מעות חיטין, נותר לזרק להשפיע על העשירים...“

משנה לשנה הלך ורב פירסומו כאחד המיוחד בגדולי וואהלין. מערים גדולות פנו אליו הרבה פעמים בהצעות קוסמות של כסא רבנות, עם משכורת ביד רחבה (גשמיות), ועם כר נרחב לפעילות תורנית (רוחניות), אך רבי שמשון אהרן דחה את כולן מפני שחשש כי הטירדות בעיר גדולה ישביתו אותו מגירסתו כלשונו של המדרש: „הטל עליהם צרכי ציבור והם כלין מאליהן“.

בשנות המלחמה העולמית הראשונה, במיוחד אחרי המהפכה ועליית השלטון הבולשביסטי ברוסיה, עברו עליו תלאות ויסורים נוראים. במהלך מלחמת האזרחים נטבחו לעיניו רבים מיהודי טפליק ע"י גדודי הפורעים של פטליורה ודיניקין. גם הוא עצמו עמד פעמים אחדות בפני כיתת-ירי, והציל אותו בן-עירו ר' רפאל פלאטניק, שהפקיר כל רכושו כדי לפדותו מידי הפורעים.

עדי ראיה סיפרו, כי רבי שמשון אהרן חרף את נפשו, כשהלך כמה פעמים אל גובי-האריות, בנסותו לשחד בכסף את הפורעים שיחדלו. ואכן בדרך זו הציל הרבה יהודים ממות בטוח. אחרי הפרעות באו אליו יתומים עניים בשאלה: אמם, שנרצחה ונקברה בבגדיה, טמנה באפודתה אלפי רובלים – המותר לפתוח את קברה כדי להשיג בעדם משען לחם? אחרי שיקול-דעת הורה להיתר, בהסתמך על הוראת הגרי"ש נטנזון זצ"ל מלבוב

(שו"ת יוסף דעת, שס"ג) לפתוח קבר כדי להתיר אשה עגונה, משום דנוח גם להבעל הנקבר להתיר אשתו מכבלי העיגון. בודאי, אמר, גם לאמא זו נוח שיתומיה ישקיטו רעבונם.

יציאתו מרוסיה

בשנים הראשונות אחרי המהפכה הסובייטית, המשיך רבי שמשון אהרן לנהל את עדתו, מבלי שהשלטונות יפריעו לו במעשיו. אך הנה אירע מעשה שגרם לו להחליט כי עליו לעזוב את המקום. שני אנשים באו אליו לדין תורה, האחד שמש בית-הכנסת, השני קצב בעיר. שמע הרב את טענותיהם, ואחרי שיקול הדעת פסק לטובת השמש. כעבור ימים אחדים נכנס אצלו בן הקצב, שהשתייך לקומוניסטים, כשרובה בידו, ותבע ממנו לשנות את הפסק, אשר לדעתו היה מוטעה. היתה זו פעם ראשונה שמישהו העיז פנים ברבי שמשון אהרן מאז הגיע לעיר לפני יותר מעשרים שנה. הוא לא נרתע מאיומיו של בן הקצב, לא חזר בו, אבל כפי שסיפר אח"כ המקרה הזה שימש לו אות כי נשתנו הזמנים ושוב לא יכירנו מקומו בארץ שהקומוניזם הכופרני משתרר עליה.

הדבר היה בחורף שנת תרפ"ב. היציאה מרוסיה עלתה לו בקושי, אולם אחרי הרפתקאות שונות עלתה בידו להימלט מאוקראינה, ביחד עם אמו הרבנית ועם האשה, הבנים והבנות (הבת הבכירה חיה, הבנים חיים ואברהם יצחק שהיגרו אח"כ לארה"ב, והבת הצעירה איטא רחל). בנסים חצו את הגבולות בדרך בלתי-ליגאלית. פעמים אחדות נתפסו ע"י השומרים וניתנו במעצר, בעטיו של „מורה הדרך" הגוי, מברייח גבולות מקצועי, שהיה בעל תיאבון מפותח לשלמונים. אך בחסדי שמים עברו את הכל בשלום והגיעו אל ארץ חופש. נתגלגל רבי שמשון אהרן ובא לעיר קשינוב, בירת בסרביה, כשפניו מועדות לארצנו הקדושה, ועיניו צופיות לקבל רשיון עליה („סרטיפיקאט" בלע"ז) שהתמהמה לבוא.

באגרת ששלחו אז הרב ד"ר פנחס כהן ורבי וולף פפנהיים ראשי מרכז „אגודת ישראל" בווינה, אל הגרי"ח זוננפלד זצ"ל שבירושלים, ביקשו לעשות כל מאמץ אפשרי על-מנת שהרב מטפליק יקבל את הרשיון המבוקש מהמיכסה של אגו"י. הם מציינים כי הרב נאלץ היה לעזוב את רוסיה „מטעמים כמוסים", וכי גם האדמו"ר מליובאוויץ' מהריי"צ

שניאורסון זצ"ל פנה אליהם להשתדל בעדו, בתוספת הטעמה, כי בעצם יכול הוא להשיג רשיון בעזרת הרבנות הראשית לא"י אך אין רצונו בזה בכדי שיוכל אח"כ כשיבוא ארצה לשמור על עצמאותו! (אגב: לפי שמועה אחת, כשישב כבר רבי שמשון אהרן בירושלים וראשי „הועד הלאומי“ ניסו להשפיע עליו שיצטרף למוסדותיהם, ויעטרו אותו בזהובים, פיענח לו הגרי"ח זוננפלד את פשרו של פתשגן הכתב שהיה חתום באוצרותיו מוֹרְשָׁה מאבותיו והכיל רק את המלים „ות"ל עי' ברע"ב" שהם ראשי תיבות ו"אל ת'תודע ל'רשות לפי ביאורו של רבינו עובדיה ברטנורא „כדי ליטול רבנות על ידה").

בישיבת קישינוב

מענוותנותו ובריחתו מן הפירסום, התיישב באחד מבתי המדרש של קישינוב, ולמד תורה בצנעה. כדי לא לעבור על אזהרת חז"ל, שלא יעסוק אדם בתורה בדבבד, לקח לו לצוותא את הלמדן הקישינובי ר' משה'לי קליגמן וגרסו יחדיו חושן משפט בשופי שעתיים-שלוש בכל יום. משנודע לטובי העיר שגאון-הרבנים בא לתחומם – הפצירו בו שיבקר בישיבה המקומית. בספר זכרון לישיבת קישינוב, מתאר הרב שמעון ווסרמן את מהלך ביקורו הראשון: „בכיתה אחת למדו אז פסחים... בכיתה אחרת חולין... בשתי הכיתות הוא עמד כשרגלו האחת על הספסל ורגלו השניה על הריצפה, שמע איך שהר"מ ר' אלטר מסביר כדרכו לתלמידים. אח"כ ביקש רשות מהר"מ ואמר את כל העמוד בעל פה. וכן פירוש רש"י ותוספות בע"פ. וכן חידושי מהרש"א ממסכת ביצה. והסביר את שניהם כדרכו בבקאות נפלאה. עמדנו משתוממים: ממש בעל פה. מלה במלה. והרב (שהיתה לו כוונה להגביר בתלמידים חשק התורה) גילה לנו אז, שיודע בעל פה את כל התוספות וחידושי מהרש"א בכל הש"ס הידועים כקשים... ולימים נוכחנו לדעת שלא הפריז: גאון להפליא! עמודים שלמים ב„משנה למלך“ הוא משנן בע"פ. תשובות שלמות של ראשונים, מלה במלה...”

הפצירו בו, איפוא, מנהלי הישיבה – ור' שלמה בבושקין בראש – לקבל עליו משרת ראש הישיבה. השתמט הרב. שואף הוא לחונן עפרותיה של ארץ ישראל. אבל נעתר להשמיע שיעורים בישיבה עד שיבוא יום

עלייתו. „הוא התגורר ברחוב איזמאילובסקי, מרחק שלושה קילומטרים מן הישיבה, אבל בשעה חמש באשמורת הבוקר כבר היה נמצא בישיבה... ובמקום גדלותו ראינו ענוותנותו... שהיה חבר לכל תלמיד אפילו מהכיתות הנמוכות, וניגש לפעמים אצל נער רך ומעודד אותו שישאלנו בגמרא במקום שאינו מבין... וכשהדוור נכנס לישיבה, היה רבי שמשון אהרן רץ ומקבל ממנו את המכתבים לתלמידים... והיה בכיתה נער נרדף בשם פולק, שבא מבלגרד, והרב היה מגן בעדו...”

בחתירת תיאורו אומר הר"ש ווסרמן ברטט: „כשעלה ארצה, שלחי דקייטא, השאיר הרב דטפליק חלל ריק לא רק בישיבה, כי גם בלבו של כל תלמיד ותלמיד, שנתמלא כאב וגעגועים... היתה זו מין הרגשה של סילוק שכינה אחרי מתן תורה... קשה היה עלינו אח"כ למצוא לו ממלא מקום... עברו אצלנו בקישינוב הרבה רבנים פליטים מאוקראינה, אבל התלמידים היו משתמשים לגבי כל מועמד בקנה-מידה כזה: „הלא איננו מגיע לקרסוליו של הרב דטפליק...”

התורה

בהר הקודש בירושלים

בפרוס שנת תרפ"ג עלה רבי שמשון אהרן והשתקע בירושלים, עיר הקודש והמקדש, שהאירה מכבודו עוד כחצי יובל שנים. הוא התערה כאזרח רענן בחיי הישוב הירושלמי, ולמרות שהשכיל לרקום יחסי ידידות וקירבה מצויינים עם כל חוג ושבת, נשאר נאמן לעצמו והזדהה בגילוי-לב עם עדת היראים שהסתייגו ופרשו מן הועד הלאומי. אף הוא זכה להוקרה והערצה מכולם. גדולי עולם היו משכימין לפתחו. הרבה פעמים ביקשו להושיב אותו בראש. אך הוא נשאר נאמן לעצמו: שייף ועייל, שייף ונפיק. היה מסתפק בקב חרובין, חי בעוני ובדחקות, ודירתו במשכנות-דלים במרתף שמתחת לביהכ"נ פרושים בשכונת „בית ישראל”.

בתקופה הראשונה לבואו מינוהו, כמסופר למעלה, להרצות שיעורים בישיבת „מאה שערים” מיסודו של הג"ר יוסף גרשון הורביץ. השיעורים שהגיד בישיבת „מאה שערים” שימשו בנין-אב לצורכי ירושלים, פרחי תורה, שבאו לקנות מפיו פרק בלומדות וחידושי התמתקו כדבש בפיהם. קצת מתלמידיו היו מעלים את דבריו על הכתב והביאום לדפוס באחד הימים.

מודעה!

למען אחינו היקרים אשכנזים והספרדים
דיירי שכונות בית ישראל הישנה והחדשה
ושערי פינר, וסביבותי. ה' עליהם יהיו

אחינו הנכבדים והיקרים!

היות כאשר בשכונות הנז' אין לנו עירוב פרטי
רק אנו סומכים על העירוב הכללי שבפעיה"ק
ירושלם ת"ז בכלל, והענין הנז' עלול מאד לבוא
לידי חילול שב"ק, אשר אין בידינו לתקן.

לכן הסבמנו להשתדל בעה"י להקיף השכונות
הנז' בעירוב מיוחד ולמנות על זה משגיח
מיוחד שישגיח בכל עש"ק על זה והכל יהי
תחת השגחתי שיהי כדת והלכה.

ובכן בקשרי מכל אנשי השכונות הנז'
שישרתפו כאו"א בדבר מועט כפי
רצונו במצוה רבה כזו, כשילך הגובה לקבץ
בכל עש"ק עבור הוצאות התיקונים ושכר
המשגיח ועבור הגובה.

וחפץ ה' בידינו יצליח להסר מכשול
מדרך עמו

יום א' ה' מ"א תרפ"ח

הבא פה"ח שמשון אהרן פלונסקי
רב ומו"צ בשכונת בית ישראל וסביבותיה

תיקוני עירובין שנעשו על ידו בירושלים

דפוס - מלישר רחוב מאה שערים ירושלים

לאחר מכן נתמנה לרב ומו"ץ בשכונת „בית ישראל“ ובסביבותיה, והחזיק בכהונה זו עד סוף ימיו, כשהוא חי במחסור ובעוני. במשך תקופה קצרה הצטרף לבד"צ חסידים של העדה החרדית (ביחד עם הג"ר וולויל מינצברג והג"ר ירוחם פישל ברנשטיין).

כן מוצאים אנו את חתימתו על כרוזים שונים של גדולי-התורה בעניני השעה, ובפרוס שנת השמיטה תרח"ץ הצטרף לועד-הפעולה שהוקם במטרה לתמוך בקיבוצים האגודאיים ששבתו והובירו אדמותיהם בשביעית – מבלי להזדקק ל„היתר המכירה“ הידוע – שבראשו עמד הגרי"צ דושינסקי זצ"ל. בשנים מסויימות שימש משגיח על הכשרות לפסח מטעם הרה"ר באחת מטחנות הקמח הגדולות בחיפה. והיה שוהה אז שבועות שלמים בטחנה ולן בתוכה, כדי למלא את תפקידו בשלימות, עד כי בשובו הביתה היו כל בגדיו מאובקים קמח.

דרכי הוראה וארחות צדק

באותן השנים התוודע אליו הג"ר בנימין מנדלזון, גאב"ד קוממיות, אז רבו הצעיר של כפר-אתא, שהתקשר אליו באהבת נפש ללמוד במחיצתו דרכי הוראה וארחות צדק של רב בישראל מקדמת דנא.

היכרותו הראשונה של רבי שמשון אהרן עם הגר"ב אירעה כשנקרא לישב (תמורת שכר) בבוררות זבל"א בכפר אתא, על רקע סכסוך מסחרי ותביעות כספיות בין שתי חברות גדולות – כשהוא מייצג צד אחד, הרב גרשון חן הישיש מחיפה את הצד השני, והגר"ב מנדלזון הצעיר שהיה אמור לשמש כמכריע ולפסוק בנדון. שני הרבנים הזקנים התווכחו אז ויכוח קשה בהבנת דבריו של ה„בית יוסף“ בסימן פלוני מחושן-משפט הנוגעים לענין שעסקו בו. הרב מנדלזון, אז מפרחי רבנים, נטה אישית לקבל דעתו של הרב דטפליק, אך בגלל גילו לא הרהיב להכניס ראשו בין ההרים. העלה. לכן, בשולחן הדיונים הצעה מעשית לשלוח את השאלה להכרעת האדמו"ר ריי"צ מליובאוויץ' זצ"ל וכפי שיחליט כך יקום. רבי שמשון אהרן הסיק מזה, שהגר"ב מחפש דרך לשכנע את הרב חן (והוא חסיד ליובאוויצ'י מבטן ומלידה) לשנות את דעתו, אחרת הרי היה עליו להציע אישיות כזאת שיש לה כביכול השפעה עליו (על הרב הטפליקי). מיד פתח ואמר: „הרב דכפר-אתא. הרי כאן אתם מרא דאתרא, עליכם איפוא להגיד

14892-15892

2.1

שמעון אהרן פולנסקי

משרד המשפטים

בית המדרש החדש והחדש והחדש

noon n 1344

בפה מלא את מה שבלבכם בנוגע לדינא! אין פה מקום אף לשמץ של מורך-לב והיסוסים!" והוסיף לזרוז במלים כדרבנות לחגור אומץ וללבוש עוז כדי להביע דעתו דעת-תורה כפי שמחוייב וצריך לעשות רב אמיתי בישראל!

מאז ואילך נרקמה ונמשכה הידידות וההתקשרות ביניהם לאורך ימים ושנים. לפעמים היה הגר"ב מנדלזון עולה במיוחד מכפר-אתא לירושלים, עם שאלה מסובכת בסירכא של ריאה, כשהריאה ביד הקצב שנתלווה אליו, כדי להכריע בדיון יחד עם הרב דטפליק. באי בית הרב מזכירים, שבכל פעם שהיה מורה הוראה בדיני איסור והיתר, התפרץ בבכי מרוב התרגשות כשהוציא מפיו את המלה „כשר", והיה מהדר לטעום כלשהו בקצה-לשונו ממה שהותיר, כדי שיבינו כי ההוראה היא גם לעצמו ולא רק לזולתו...

ומעשה בחכם ספרדי בירושלים שהתעוררה בלבו שאלה על כשרות העוף שקנתה זוגתו לכבוד שבת. הלך ושאל את הרב בעל „כף החיים" והורה לאיסור. מכיון שידע השואל שיש צדדים להקל, וגם חשש שישאר בלא בשר לסעודת שבת, החליט לפנות אל הרב דטפליק מבלי לגלות לו שכבר הורה חכם בשאלה זו. רבי שמשון אהרן הכשיר את העוף מיד, ובראותו שהשואל עומד כמהסס על ההיתר שניתן בפשטות גמורה כזאת, נכנס אל המטבח, נטל בידו סכין, וחתך חלק מהכנף, והשליך אל תוך סיר החמין שעמד והתבשל על האש. חזר הלה לביתו שמח וטוב לב שיוכל לענג את השבת בעוף כשר למהדרין שגם הרב מטפליק יאכל ממנו. הכינה רעיתו מרק מהעוף לסעודת ליל שבת ואת השאר הטמינה בסיר ה„חמין" לסעודת היום.

ויהי בליל שבת כשחזר החכם מביהכ"נ לביתו, ראה מרחוק תמרות עשן מתאבכים ממטבח, וכשהתקרב חשכו עיניו בראותו שה„פתיליה" התלקחה והסיר עם המרק היה למאכולת אש. למחרת בשבת השכימה רעיתו והלכה אל בית המאפיה בשכונתם כדי לקחת את קדירת ה„חמין" שהטמינה שם בתנור כנהוג בימים ההם. והנה נתברר, שהפועל התורן שכח בערב שבת להכניס את הסיר בתוך התנור, ולא התבשל כלל. כיון שחזרה בידים ריקות, עלו הרהורים בלב אותו חכם, שכנראה בכל-זאת צדק הרב בעל „כף החיים", והקב"ה שומר רגלי חסידיו מנע אותו מהיכשל באכילת עוף שיש ספק בכשרותו.

[צב]

144

כל אותו יום היה חכם זה לבו נוקפו על ש"הכשיל" את הרב דטפליק. למחרת הלך אצלו בפיק-ברכים וסיפר לפניו את כל הקורות אותו מסביב לעוף. חיך רבי שמשון אהרן ואמר לו: „שמעני, רב אחא, העוף היה כשר בלי שום פקפוק, אני אכלתי ממנו... וה"חמין" שלי לא נשרפו... אלא החסרון היה כולו בך, אתה העלמת ממני ששאלת כבר חכם ואסר, לכן נענשת..."

פירכוס נפש זכה

עיניו הטהורות, חלונות הנשמה הגדולה שלו, שהפיקו תמיד אור זך, ירדו פלגי מים לעתים קרובות מתוך פירכוס נפש. העיד בו אדמו"ר מסלונים רבי שלום נח ברזובסקי שליט"א: מד' אמותיו תימר ועלה תמיד ניחוח של קדושה וטהרה! מעשה שביקש מי בנוכחותו להפריז בחומרות שלא לצורך, נזדעזע הרב ואמר לו: „חומרה יתירה כזאת השורש שלה בפגמי נפש", וכשהוציא את הדברים מפיו התייפח בבכיה גדולה. תשובה דומה השיב כשסיפרו לו על מישוהו בשכונת „בית ישראל", שהידר לאכול בפסח מצה שמורה מעבודת-יד, ואילו את מצות-המכונה שהיו ברשותו וחס עליהם (הדבר היה בשנת תש"ח בימי המצור והמצוקה בירושלים) כָּלֵל בשטר-מכירת חמץ לגוי, דבר שזעזע את הרב עד שקרא בקול מתייפח וחנוק מדמעות: „חס וחלילה, יישקע הדבר! איך יכולים להוציא מן הפה אפילו שמץ של לעז ורינון על מצות כאלה, שרבבות אלפי ישראל אוכלים אותן בפסח..."

גדולי ההוראה שבדור פנו אליו כאל יחיד מומחה. ואומר תלמידו הגרא"פ גלרנטר: „כנצר לדורות של רבנים, היה בידו קו מנחה שקיבל מרבותיו בשימוש חכמים, איפה מקובל להקל ואיפה להחמיר". באו אליו במסורה מדורי-דורות, כללים גדולים, שאינם נמסרין כי-אם ליחידי סגולה ורק מפה אל פה, מאיש לאיש, ומשמשין קנה-מידה לפסוק ולהורות לכל שואל כמדתו „לפום שיעורא דליביה" ולפי מה שהוא אדם. לשון אחרת: היה בן-בית במה שקוראים „השולחן ערוך החמישי", שהוא מקצוע מיוחד בתורה, ולא כל הרוצה ליטול את השם הזה, יכול לבוא וליטול. ומספר שארו הרה"ח ר' יוחנן אוירבוך: פעם אחת הלכתי עם הרב זצ"ל ברחוב העיר, הלכנו לדרכנו. לפתע עצר מהילוכו ופנה אל

בהתרגשות: הידעת, אחא, לאחר מאה ועשרים שנה כשאבוא לבי"ד של מעלה, ישאלו „אתה היית רב בירושלים?!“ ועיניו שתתו דמעות רותחות. הבריות שהכירוהו באופן שטחי נהגו להגדיר אותו כבעל כבי. לאמיתו של דבר היה בעל רגש פנימי עצום. מיעט בדיבורים, מלה בסלע, אבל לפני-ולפנים נפשו נסערה מאד. היה מאריך כלשהו בתפלותיו, במיוחד בעת שקרא קריאת שמע, אבל כולו אומר התאפקות ואין רואים עליו שעושה תנועות כלשהן. קולו קול דממה דקה. רק במקרים מיוחדים, כגון בספירת העומר, היה יוצא מגדרו ובכייתו מרובה, ואין איש בא בסודותיו. כיוצא בזה: כשביקר בטבריה והלך להשתטח על קברו של הצדיק רבי מנדלי מויטבסק זצ"ל, הרי עוד לפני שהגיע אל הציון, במרחק כמה מטרים, געה בבכיה גדולה וקרא „דער הייליגער רבי מנדלי“, „דער הייליגער רבי מנדלי“. וכשהתקרב אצל הציון השתוחח והתרפק מלוא קומתו על המצבה כשהוא שטוף בדמעות ואינו מוציא מפיו אף הגה.

ובלילות שבת, בטבריה, כשבאו חסידי סלונים לקיים את התוועדותם הקבועה באכסניה שהתארח בה (במעונו של רבי יחזקאל משה שטרנברג), באו לכבודו, היו הם משתפכין מלוא-הלבוש הנפש בניגוני דביקות סלונימיים מובהקים, והרב הטפליקי יושב בראש בפנים משולהבות, עיניים עצומות, ומבעד לעפעפיו קולחים שני סילוני דמעה... סיפר הגר"ב מנדלזון מקוממיות: פעם אחת ישבתי לפניו וסיפר מגדולת הצדיקים הראשונים, שבעת פגישת רבי חיד"א מירושלים עם בעל ה„תולדות יעקב יוסף“ בפולנאה, כיון ששמע אותו מדבר על הגילויים הנשגבים שראה אצל הבעש"ט כשהתפלל קבלת שבת – מיד נתעלף. כשהקיץ אמר לו בעל ה„תולדות“: מר התעלף מן השמועה גרידא, ואנן גם בעת שגילה לנו הבעש"ט את עצם הגילויים והאורות, אף אחד מתלמידיו לא התעלף. בנשימה אחת הוסיף רבי שמשון אהרן ופירש: הבעש"ט בעת הגילוי היה מרומם ומנשא גם את תלמידיו לדרגה עילאה, וממילא היו להם „כלים“ לקלוט את ההשגות, מה שאינו כן ברבי חיד"א. ויהי כהתימו לדבר געה הרב דטפליק, לתדהמתי, בבכיה גדולה – מרוב געגועים לכאלה גילויים...

היתה לו זיקה יתירה לבעל „אור החיים“ הקדוש, אשר ידע אותו בעל-פה, ולימד ברבים חומש ואוה"ח בלילות ששי בביהכ"נ „בית-יעקב“

בשכונת בית ישראל שנים ארוכות, הוא קורא מזכרוננו כמתוך הספר והקהל מקשיב כשהם מעיינים בפנים... כל אימת שפנו אליו להתפלל בעד חולה, וכיוצא, היה עולה אל קבר האוה"ח בהר הזיתים ושופך שיח. וכאשר היו מבשרים אח"כ בשורה טובה, שנשתפר מצב החולה, או ישועה כי באה, היה אומר: „ראו כמה גדול כוחו, הכל בזכות האור החיים הקדוש...”

ותורה יבקשו מפיהו

בשנת תש"ג כשיסדר רבי שלמה גוטליב ע"ה את ישיבת „בית הוראה" בירושלים, פנה אל רבי שמשון אהרן שיסכים לעמוד בראשה, ועל-פי בחירתו נאסף סגל אברכים מצויינים – משמנה וסולתה של עיר הקודש – ללמוד פה ולגדול בתורה. מספר אחד מהם: „לא אשכח לעולם את הערב הראשון לפתיחת הכולל, כשנועדנו כולנו בביתו של הגאון דטפליק זצ"ל ביחד עם המנהל הרב צבי גוטליב, ועלינו משם אל היכל ביהמ"ד, שם הגיד רבינו את שיעורו הראשון בשו"ע אבן-העזר. ויהי בגמר הפלפול הנלהב, והנה פונה הרב מטפליק אל המנהל רבי צבי בתמימות ובזכות-לב מתוך אהבה יוקדת ללומדי תורה: „תן להם תיכף על-אתר את כסף החלוקה, למה לחכות עד סוף החודש? הלא מובטחני שילמדו!”

ואומר תלמידו הגרא"פ גלרנטר: „האברכים שלמדו לפניו הוראה, המה ראו כי גם כל גישתו והתייחסותו לגדולי הפוסקים צריכה לימוד, שכן מלבד שהתבונן בגדולתם בתורה עוד הרבה למד מיראתם הקודמת לחכמתם. וכמה פעמים בעת שלימד „פרי מגדים”, כשהבחין מה מאד הפמ"ג מתיירא ומתלבט אם להקל, היה תופס ראשו בשתי ידיו ומזדעק בהתפעלות: „אוי, האט דער פרי מגדים מורא גיהאט פון אנ'עבירה...” וכן כשהזכיר את ה„נודע ביהודה” שמעו אותו מתבטא שרואה בו ספר מוסר, מוסר השכל, עד היכן מסוגל ילוד-אשה להגיע ביגיעתו בתורה לדרגות עליונות... וכבן-בית לגדולי הפוסקים היה חרד לכבודם, קב את ריבם בנפש סוערת ובריתחא דאורייתא, עד שכאשר רב פלוני נטה מדנפשיה לפסוק דלא כרדב"ז התרגש הרב דטפליק והתפלא איך יכולים לנטות מחד מקמאי, הרדב"ז, ובפרט בירושלים – הלא הוא היה מרא דאתרא...

דברי הש"ך, רבי שבתי כהן („דער הייליגער ש"ך" כלשונו), היו לו כדברי האורים. לעתים קרובות דיבר ברוגזה ובתרעומת רבה על פלוני

ופלוני למדנים שהתיימרו להפריך את דבריו הקדושים פה ושם, מבלי להעלות על הלב את האפשרות, שפשוט מפני קוצר המשיג לא ירדו לסוף דעתו של הש"ך...

מקורביו יודעים לספר עוד. פעם אחת, כאשר נתקל בידיד שהתכוון להכניס את בנו ללמוד בבית-אולפנא מטיפוס האומרים „אין לי אלא תורה..." (בלא יראת שמים) עיכב בעדו: „מוטב יהיה הבן רועה צאן, רועה בקר, ולא ילך ללמוד שמה".

מ„חושן משפט" ומ„חובת הלבבות"

הוראותיו ופסקיו אפילו בנושאים מ„חושן משפט" לא היו מנותקים מ„חובות הלבבות" ומשאר ספרי יראים. המדות הטובות הכתיבו אצלו בכל מעשה שבאו לפניו שני אברכים לדין-תורה. האחד רכש מחברו ספר מסוים, אקזמפלר נדיר, במחיר שהשתוו ביניהם, ועכשיו רוצה המוכר לחזור בו, מאחר שהתברר לו כי לא ידע את ערך הספר, והקונה מסרב לוותר. כיון ששמע במה המדובר, סח לאברכים, בהצביעו על הארונות המלאים שעמדו בחדרו: „ואני רכשתי את כל אלה בלא דיני תורה..." מיד נסוג בו התובע, הקונה, והודיע שמוותר.

ומעשה שבאו אליו לד"ת גבאים של בית-הכנסת בשכונה. עם שכן המחזיק רפת בחצרו ומוציא פרנסתו ממכירת חלב, על רקע הטענה, שריחות העולים מן הרפת מפריעים לתפילה בביהכ"נ. דיבר הרב עם כל אחד מהצדדים ביחידות. אח"כ התברר, שהטיפף מוסר לבעל הרפת, על שאינו מתרחק מביהכ"נ, בזמן שברור כי הריח מזיק ומפריע לרבים, והוכיח מאידך את הגבאים על שהרהיבו לדרוש דבר כזה, לנשל יהודי מפרנסתו כשירחק מכאן... מאחר שלא ידעו בגמר הד"ת מי חייב לסגת, חזרו לשאול אותו, אך הוא הגיב בפשיטות: „עניתי לכל אחד לפי ענינו. היהודי השכן חייב לדעת את שלו – הגבאים את שלהם..."

מכוכבי לכת

אומר עוד תלמידו הנזכר: „רבינו שמשון אהרן זצ"ל, עם שהיו ידיו מלוכלכות בשפיר ושליא, היה באותו זמן אחד מכוכבי לכת בשמי הלומדות... מקובל ששו"ע נחלת בעלי הוראה, ואילו הרמב"ם מוחזק

לראשי ישיבות ותלמידהון... הרב מטפליק זצ"ל היו ידיו אמונות בשניהם כאחד ולא ייפרדו... השו"ע והפוסקים לחסידות, אבל ידו חזקה גם ביד החזקה של הרמב"ם... היה בקי בכל חלקי הרמב"ם כלשונו ממש... יהרבה פעמים היה מפליא פלאות ומראה שבלשון הרמב"ם ובדיוקיו ניתן להפיל חומות גדולות ובצורות של קושיות סתירות ופירוכות שהקשו עליו... ובקיאותו כשלעצמה גבלה בגאונות. באשר היטיב לראות בעיני הנשר שלו כל תג וקוץ בדברי רש"י ופוסקים. מה שעין בשר רודם פשוטה אינה מסוגלה לראות...

אהרן מבאי ביתו כותב: „תלמידי חכמים ובעיקר העילויים של בני הישיבות ישיבות מכל טיפוס, היו מתלקטים סביבו במעון הדל שלו, וכשהיה משוחח עמם היה כמעין הנובע וכנהר שאינו פוסק... פניו היו מתלהטים, עיניו מבהיקות, וכולו מאיר באור שלא מעלמא הדין. מוחו היה כלהב שחיה. הפיסתו כמעוף הבזק. כשאחד מבני החבורה המקשיבים רצה להשיג את דבריו. תפס הרב כהוף-עין את התקפת יריבו בשרשיה ועוד קודם שהלה הספיק לגמור את דבריו, הביא לו ראיה מתוספות, מהרש"א, נתיבות, מהרי"ט והוכיח שאי אפשר בכלל לחשוב אחרת..."

הערה

הערה

סיני ועוקר הרים

הערה

בבקיאותו העצומה היה הרב דטפליק זצ"ל משיג לפעמים על גדולי האחרונים שנעלמו מהם מקורות מפורשים, וכולו אומר פליאה והשתוממות: היתכן? הנהודע ביהודה, הנהמרכבת המשנה, היעב"ץ, הגרעק"א וההתם סופר – איככה נעלמה מהם גמרא מפורשת וכיוצא? קצת מתמיהותיו שטח באזני הגר"ר יעקב משה חרל"פ, רבה של שכונת שערי חסד, שבימים ראשונים לבואו של הרב מטפליק ירושלימה נהג לבוא אל מעונו ומתפלפלים אהדדי לילות שלמים, והלילות בעיצומו של הורף. קור גשמים ורוחות. אך כשרבי יעקב משה חוזר לביתו קרוב לאשמירת הבוקר הוא מתנצל באזני רעיתו: „אצל הרב דטפליק היה כל כך חם וטוב כאילו התנור מוסק. התורה בוערת מלבו..." לימים אף חיבר הגר"מ חרל"פ ספר מיוחד בשם „ונצדק קודש" ליישב מעט מתמיהותיו וכלל אותו באחד מספריו „בית זבול".

קבוצה אחרת של פליאותיו נכללו בכ"ב סימנים שנתן ביד תלמידו

[צח]

[צט]

החכם הספרדי רבי יוסף שאול אלישר ס"ט. בן בנו של הראשון-לציון בעל „ישא ברכה". לשבץ אותם בספרו „ויוסף שאול". הרב דטפליק בעניויותו לא חשב מעולם לחבר ספר. אבל כשידיד זה הפציר בו. נעתר לו ורשם קצת מן החידושים שלו. וכפי שכתב אליו „מחמת חולשת יד ימיני שתקפה אותי בזמן האחרון ל"ע (הדברים נכתבו בשנת תש"ב) נכתבו החידושים בידים שניות... ואם ימצא מעכ"ת מקום להעיר ולעורר יכול להדפיס את הערותיו..."

ואומר על כך הרי"ש אלישר בהקדמתו: „ונפשי עגמה. באשר הרגשתי כי כלועג לרש הוא לי, ביודעי ומכירי את ערכי ודלותי בדעת. די לי אם אזכה להבין את דבריו הנאמרים בחכמה ודעת. ואני לא אהיה כאחד מקטני תלמידיו... ומצד אחד חטפתי ושמחתי, כי מעתה לא יהיה ספרי כולו תבן בלא בר, אשר כל קורא בו ילעג לי „הגם שאול במחברים..." אבל ימצא בזה דברים מחוכמים נבונים וישרים. והנני ברצון מעטר בהם את ספרי, ובזכותו ובזכות תפילתו אזכה להבין ולכוון בלימודי את הדרך הישרה..."

ומטביע הגדרתו הגרש"י זוין בהעריכו זה הספר: „בקיאותו של הרב הטפליקי מפליאה. בקיאותו משמשת לו כלי שרת לביסוס יותר מליצירה. כלומר: אינו עוסק בסברות מחודשות, אלא כל סברא שהוא מוצא הריהו ממציא לה מקורות מבבלי מירושלמי ומראשונים. ולהיפך. כוחו יפה לסתור סברות או סתם חידושי אחרונים, לסתור לא בסברא נגדית, כי סו"ס אין בסברות משום מופתים הנדסיים ואם נעמיד סברא כנגד סברא אין בכך משום הכרעה מוחלטת, אבל הרב דטפליק כשהוא סותר – כלי זיינו בידו, בממש ובעין... וכדרכו באחרונים, כך דרכו בראשונים, לא סתם קושיות ולא חיטוטים הסבריים, אלא פליאות מגמרות מפורשות..."

בעולם הישיבות רווחת שמועה משמו של הגאון רבי מאיר שמהה זצ"ל מדווינסק, שהיה אומר: „בבקיאות, סבורני, לא קטן אני מבעל קצות-החושן. גם אני כמותו למדתי הרבה ראשונים, אך ההבדל בינינו הוא שהרשב"א של ה"קצות" בכלל איננו אותו רשב"א הידוע לי..." אף כשעמדו בני-הדור בד' אמותיו של הרב דטפליק, הרגישו איך הוא קורא בש"ס ובמפרשים, מה שאחרים בכלל לא עלתה על דעתם לקרוא... עירנותו של רבי שמשון אהרן מחבטאת במיוחד באחת מהערותיו